

UOT 330.59:339.732

Kadın yoksulluğu ile mücadelede Dünya bankası ve mikro kredi uygulaması: Türkiye açısından bir değerlendirme

Simla GÜZEL*

Türkiye Cumhuriyeti Uludağ Üniversitesi
İ.İ.B.F. Maliye Bölümü Araştırma Görevlisi,
Doktora öğrencisi

Özet

Araştırmanın amacı. Bu çalışma; kadın yoksulluğu ile mücadelede mikro kredi uygulamasının yeri ve önemini ele almayı ve bu uygulamanın Türkiye'deki durumunu incelemeyi hedeflemektedir.

Araştırmanın metodolojisi. Temel kurumsal metodlarla birlikte, gözlemeleme, sistematik yaklaşım ve istatistik analiz metodları kullanılmıştır.

Araştırmanın sonuçları. Yapılan incelemeler sonucunda yoksulluğun tüm dünya için önemli bir sorun olmakla birlikte kadınların bu sorunu daha derinden yaşadıkları söylenebilir. Toplumun kadına olan bakış açısı, kadınların düşük ücretle çalışmaya razı olmaları vb. faktörlerin bunda etkili rol oynadığı belirtilebilir. Özellikle az gelişmiş ülkelerde milli gelir düzeyinin düşük olması ve kadınların, eğitim ve istihdam olanaklarından ancak sınırlı bir şekilde yararlanabilmesi bu ülkelerde kadın yoksulluğu sorununun daha ciddi boyutlara ulaşmasına yol açmaktadır. Şüphesiz bu sorunlarla mücadelede alınacak önlemlerin etkinliği oldukça önemlidir. Kadın yoksulluğunun azaltılmasında uluslararası mali kuruluşlardan Dünya Bankası ve izlediği politikaların ön plana çıktığı görülmektedir. Özellikle Dünya Bankası önderliğinde 1990'lı yıllardan itibaren yaygınlaşan mikro kredi uygulamaları yoksulluğun azaltılmasında araç olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Araştırmanın sınırlılığı. Bazı konularda Türkiye'de henüz tam anlamda mikrokredi piyasasının oluşmamasından doğan bilgi eksikliği mevcuttur.

Araştırmanın pratik önemi. Kadın yoksulluğu ile mücadelede mikro kredi uygulamasının Türkiye'deki durumunu değerlendirmeye olanak tanımaktadır.

* T.C. Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü
e-posta: simla@uludag.edu.tr

Araştırmanın özgünlüğü ve bilime katkısı. Türkiyede mikrokredi uygulamasının kadın yoksulluğu açısından kapsamlı analizi yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Kadın yoksulluğu, Dünya Bankası, Mikro krediler*

1. Giriş

Yoksulluk başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere tüm dünya ülkeleri için önemli bir sorundur. Bununla birlikte, sosyal ve ekonomik açıdan güçsüz olan kişiler bu sorundan daha fazla etkilenmektedirler. Yoksulluktan en çok etkilenen kesim; çocuklar, yaşlılar ve kadınlardır. Kadınların yoksullaşmasında, eğitim ve istihdam olanaklarına sınırlı bir şekilde erişebilmelerinin rolü büyüktür.

Ekonomik büyümeyi olumsuz bir şekilde etkileyen yoksulluğun azaltılması ciddi çabalar gerektirmektedir. Yoksulluğun azaltılmasında önemli roller üstlenen Dünya Bankası kadın yoksulluğuna ayrı bir önem vermektedir. Banka, bu konuya yönelik raporlar ve bildirimler yayınlamaktadır. Yoksulluk sorunu ile mücadelede kullanılan ve 1980'lerden itibaren Dünya Bankası'nın ilgisini çeken araçlardan biri ise mikro kredilerdir. İlk kez 1976 yılında Bangladeş'te Muhammed Yunus tarafından uygulanan mikro kredi uygulaması; yoksulların bir araya gelerek bir grup oluşturması ve kendilerine düzenli gelir getirecek bir iş kurmaları amacıyla verilen bir kredi türüdür. Biraz gecikmeli de olsa mikro krediler ülkemizde 2002 yılından itibaren verilmeye başlanmıştır. Sosyal dışlanmaya maruz kalan kadınların ekonomide aktif bir şekilde rol oynayarak kendilerine olan güvenlerini arttırmak amacıyla Türkiye'de, MAYA ve Türkiye Grameen Mikro Kredi Projesi (TGMP) tarafından kadınlara kredi sağlanmaktadır. Bu çerçevede makale, kadın yoksulluğu ile mücadelede mikro kredi uygulamasının yeri ve önemini ele almayı ve bu uygulamanın Türkiye'deki durumunu incelemeyi hedeflemektedir.

Makale bu hedefe ulaşmak üzere beş ana başlık şeklinde kurgulanmıştır. Buna göre çalışmanın ilk bölümünde, yoksulluğun tanımı ve nedenleri üzerinde durulmakta ikinci bölümde ise kadın yoksulluğuna ve önemine değinilmektedir. Üçüncü bölüm, kadın yoksulluğu ile mücadelede Dünya Bankası'nın rolünü incelemekte olup izleyen dördüncü bölüm, mikro kredi uygulaması ve hedeflerini ele almaktadır. Beşinci ve son bölüm ise Türkiye'de kadın yoksulluğu ve mikro kredi uygulamalarını incelemektedir.

2. Yoksulluğun tanımı ve nedenleri

Yoksulluk olgusu çok eskiden beri var olan önemli bir sorundur. Şüphesiz günümüzde yaşanan küreselleşme olgusu, bu sorunun gittikçe büyümesinde önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme ile birlikte piyasa odaklı yak-

laşımın tüm dünyaya hâkim olması sebebiyle yapılan özelleştirmeler ve artan rekabet yüksek işsizlikle sonuçlanmıştır. Bir yandan teknolojik gelişmelere bağlı olarak insan gücünün yerini, yeni makinelerin ve bilgisayarların alması, diğer yandan ekonomik politikalar sonucunda kaynakların dengesiz dağılımı, insanların daha da yoksullaşmasına ve bazı kesimlerin en temel gereksinimlerini bile karşılayamamasına neden olmuştur (Olufemi, 2000: 225). Son yıllarda yaşamımızın adeta sıradan bir parçası haline gelen ekonomik krizler ve özellikle 2008 küresel finans krizi sonucunda da dünyada yaşayan yoksul insan sayısı epey artmıştır.

Yoksulluğun net bir tanımını yapmak oldukça zordur. Bu zorluk, yoksulluğun neye göre diğer bir deyişle hangi ölçüte göre yapılacağına belli olmamasından ileri gelmektedir. Yoksulluğun tanımını yaparken hangi ölçütlere dayanılacağına belirlenmesi önemlidir. Bu ölçütler sadece ekonomik olabildiği gibi, sosyal ve siyasi da olabilir. Günümüzde yapılan yoksulluk tanımları daha çok ekonomik ölçütlere dayalıdır. Kökeni 19.yüzyılda İngiltere’deki araştırmalara dayanan ve gelir/ tüketim harcamaları kıstaslarına dayanılarak yapılan tanımlama “mutlak yoksulluk” olarak nitelendirilir. Mutlak yoksulluk ya da uluslararası yoksulluk düzeyi; bir kişinin yaşamını sürdürebilmesi bakımından gerekli besin düzeyinden mahrum olmasıdır (Şenses, 2006: 62). Dünya Bankası’nın yaptığı yoksulluk tanımına göre; gerekli besin düzeyi tüketmenin bedeli günlük 1.25 doların altında olmamalıdır (TEPAV, 2008: 2). Dünyada yaşayan 6,8 milyar insanın yaklaşık bir milyardının günlük kazancı bu miktarın altındadır. Önümüzdeki 25 yıl içinde zengin ülkelerin nüfusuna 50 milyon insanın, fakir ülke nüfusuna bir buçuk milyar insanın dâhil olması beklenmektedir (Worldbank, 2004: 5).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilen bir yoksulluk tanımı da “insani yoksulluk” olarak adlandırılır ve bireylerin insanca yaşama imkânlarına sahip olmaması anlamına gelmektedir. İnsani yoksulluğun belirlenmesinde; beklenen yaşam süresi, eğitim, ekonomik ve sosyal imkânlar olmak üzere üç temel kriterden yararlanılmaktadır (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008: 7).

Sen (2007)’ye göre gelir yetersizliği yoksulluğun sebeplerinden sadece biridir. Gelir yetersizliği kişilerin yeterli beslenememesine neden olur. Kişilerin yaşam kalitesi düşer. Kişisel farklılıklar, yaş, cinsiyet gibi özellikler, kişilerin ihtiyaçlarını değiştirebilmektedir. Bununla birlikte, insanların sağlıklı ya da özürlü olmaları da yoksullaşmalarına sebep olabilir. Kişilerin bu gibi özellikleri, çalışma hayatlarını engelleyerek kazançlarını etkilemektedir. Ayrıca bu kişilerin özel durumları sebebiyle daha çok gelire ihtiyaçlarının olması da onları daha fazla yoksullaştıran sebeplerdendir. Çevresel koşullar ile yoksulluk arasında da bir ilişki söz konusudur. İklim farklılıkları, kuraklık, tarım topraklarının verimli olup olmayışı da yoksulluğu etkileyen diğer faktörlerdendir. Sosyal koşullar ve kişisel kapasite de örneğin eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimi engelleyerek ve suç oranlarını yükselterek yoksulluğun

artmasına neden olabilmektedir. Yine toplumlararası kültürel farklılıklar ve bakış açıları da yoksulluğa etki edebilmektedir (Sen, 2007).

Görüldüğü gibi yoksulluk bakış açısına göre farklı tanımlanabilmekte ve farklı sebeplerle meydana gelebilmektedir. Bunun yanında yoksulluğun birden fazla görünümünün olduğu da belirtilmelidir. Bunlar; geçinmeyi sağlayacak miktarda üretim kaynaklarından yoksun olma başta olmak üzere; açlık ve yetersiz beslenme, sağlıksız olma, eğitim ve diğer temel hizmetlere ulaşamama, ölüm oranının fazla olması, evsizlik, güvenli olmayan çevre koşulları, sosyal dışlanma şeklinde olabilmektedir (Olufemi, 2000: 223).

3. Kadın yoksulluğu ve önemi

İlk defa 1995 yılında 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı'nda "Yoksulluğun Kadınlaşması" ifadesiyle kavramsallaşan kadın yoksulluğuna verilen önem gün geçtikçe artmaktadır (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008: 5). Şüphesiz yoksulluk, dünyada yaşayan tüm insanlar için önemli bir sorun olmakla birlikte, yoksulluktan en fazla kadınların ve çocukların etkilendiği de bilinen bir gerçektir. Bunun en önemli sebebi; toplumsal ve iktisadi yaşamın şekillenmesinde kadınların erkeklere göre daha dezavantajlı konumda olmalarıdır (Şenesen, 2008: 1). Toplumda yaşayan bazı sosyal kesimler; sağlık, eğitim hizmetleri ile kültürel olanaklardan ve bilgi-iletişim teknolojilerinden yararlanmak açısından sosyal dışlanmayla karşı karşıya kalmaktadır. Bu kesim aynı zamanda yoksulluğun etkilerini de çok fazla hissetmektedir. Sosyal dışlanmaya maruz kalanlar; özellikle tarım sektörü ile geçici ve iş güvencesi olmayan işlerde çalışanlar, eğitimsizler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve özürlülerdir (DPT, 2006: 91).

Şüphesiz yoksulluğa sadece cinsiyet temelli bir sorun olarak bakmak doğru değildir. Kadınlar arasında bir taraftan iyi eğitim almış, yüksek ücretle çalışan bir kesim mevcutken diğer taraftan eğitimsiz, çalışmayan ya da kayıt dışı sektörde düşük ücretle çalışan kesim de bulunmaktadır. Ancak dikkat çekici olan, yoksulluğa genel olarak bakıldığında kadın olan yoksulların sayısının erkek olanlara nazaran daha yüksek olması ve kadınların yoksulluğu daha derinden yaşıyor olmalarıdır (Şener, 2009: 6).

Kadınların yoksulluktan daha çok etkilenmelerinin nedenlerinin başında; daha düşük ücretle, garantisi olmayan, finansal güvenliği ve sosyal güvenliği olmayan işlerde çalışmayı kabul etmeleri gelmektedir (Altay, 2007: 5). Diğer bir deyişle kadınlar ve erkekler arasında iş fırsatlarını değerlendirme ve gelir elde etme açısından bir eşitsizliğin olması, yoksullukta da kadınların aleyhine bir tablo meydana getirmektedir. Ayrıca gerek kayıtlı gerekse kayıtdışı sektörlerde çalışan ya da girişimci olarak yer alan kadınların çeşitli ayırıcı uygulamalara ve politikalara maruz kalmaları da yoksulluklarını pekiştirici olmaktadır. Bunda, kadınların karar alma

süreçlerine katılamamaları ve politikaları doğrudan ya da dolaylı etkileyecek pozisyonlarda (örneğin hukuk ve medya alanları) çalışmamalarının etkisi büyüktür. Bu gibi durumların Afrika gibi az gelişmiş ülkelerde daha yaygın olduğu ifade edilmektedir (World Bank, 2005: 3-4). Görüldüğü gibi kadınların yoksulluğunu sadece ekonomik nedenlere bağlamak çok doğru değildir. Kadın yoksulluğunun altında sosyal nedenler de mevcuttur (Trahan, 2009: 1). Bu sebeple yoksulluk, çalışmayan kadınlar başta olmak üzere çalışan kadınları da etkilemektedir (Öztürk ve Çetin, 2008: 2670).

Yoksulluğun cinsiyetler arası eşitsizliği, az gelişmiş ülkeler için olduğu kadar gelişmiş ülkeler için de önemli bir sorun teşkil etmektedir. Örneğin Avrupa Birliği (AB) ülkeleri incelenecek olursa; bu ülkelerde de (Hollanda hariç), yoksulluğun kadınları daha derinden etkilediği görülmektedir. Erkeklerin yoksulluk riski oranı yüzde 14 iken, bu oran kadınlar arasında yüzde 17'i düzeyindedir. Özellikle Avusturya ve Finlandiya gibi yoksulluk oranının AB ortalamasından da düşük olduğu ülkelerde, kadın erkek arasındaki yoksulluk oranları arasındaki fark kadınların lehine olacak şekilde daha fazladır (Sapançalı, 2005: 70).

Kadınlar dünya ekonomisinde gittikçe daha fazla rol oynamaktadır. Bu sebeple de kadınların yoksulluğu ekonomik büyümeyi olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Kadınlar hem iş hayatında aktif bir şekilde çalışarak ev ekonomisine katkı sağlamak ya da evi geçindirmek için çaba sarf etmekte hem de evde ev hanımı ve anne rolleri ile ön planda yer almaktadırlar. Düşük gelirli aileler arasında yapılan araştırmalara göre; erkeklerin kadınlara göre çok daha fazla boş vakti bulunmaktadır. Kırsal kesimlerde kadınlar aileleri için daha erken saatte kalkarak tarlaya çalışmaya gitmektedir. Bir aile yoksullaştıkça kadınların çalışma saatleri artmaktadır (Buvinic, 1998: 4-5). Ayrıca; bir ailenin gelir düzeyi düştükçe ve çocuk sayısı arttıkça kadınların ve çocukların boş vakit geçirme ve çalışma saatleri arasındaki dağılım değişmekte, ancak erkeklerinki aynı kalmaktadır. Eğitim düzeyi düşük ve çalışan kadınlar, bakabileceklerinden fazla çocukları olduğu takdirde, çocuk bakımını varsa büyük kızlarına devretmektedirler. Bu da bakımı üstlenen kız çocuğunun eğitimini ikinci plâna almasına yol açmaktadır. Böylece kadın yoksulluğu nesilden nesile aktarılmış olmaktadır (Buvinic, 1998: 8). Kadınların eğitim alamaması da yoksulluklarının kalıcılışmasına neden olmaktadır (Şener, 2009: 4).

4. Kadın yoksulluğu ile mücadele ve Dünya Bankası'nın rolü

Yoksulluğun azaltılması güçlü ve istikrarlı önlemlerin alınmasına bağlıdır. Bu önlemlerin etkin olması için ulusal çabaların yanında uluslararası çabalar da gereklidir. Uluslararası alanda yoksulluğun ele alınması ve yoksulluğun küresel bir sorun olduğunun kabulü ise nispeten yenidir. Özellikle Dünya Bankasının bu konudaki çabaları dikkat çekicidir. İkinci Dünya Savaşı sonrası ülkelerin yeniden kalkınmalarını

sağlamak amacıyla kurulan Dünya Bankası'nın küreselleşmenin de etkisiyle 1980'lerden itibaren üstlendiği görevlerde bazı değişiklikler yaşanmıştır. 1978 yılında yayınlanan Dünya Gelişim Raporu bu doğrultuda hazırlanmış ve raporda iki temel konu üzerinde durulmuştur: Bunlardan biri sosyal sermaye yaklaşımına geçiş diğeri ise cinsiyet ve gelişme konularıdır (Dalgıç, 2005: 1).

Bu doğrultuda Dünya Bankasının, özellikle son yıllarda ülkelerin gelişmesinde kadının rolüne oldukça önem verdiği görülmektedir. Banka, kadınların sosyal ve ekonomik statüsünü iyileştirmek adına yatırım yapan ülkelerin, yoksulluk oranlarını düşürme eğiliminde olduklarını belirtmektedir (Promote Gender Equality and Empower Women by 2015: 1). Bu nedenle Dünya Bankası'nın kadın yoksulluğunun azaltılmasını temel bir politika olarak benimsediği ifade edilebilir.

Nitekim 2000 yılında, Dünya Bankası'nın öncülüğünde hükümet liderleri bir araya gelerek *Milenyum Zirvesi'nde* buluşmuşlardır. Bu Zirve'de Milenyum Gelişim Amaçları oluşturulmuştur. Bu amaçlar doğrultusunda 2015 yılına gelindiğinde dünyadaki yoksulluk oranının yarı yarıya düşürülmesi hedeflenmektedir. Yine aynı yıla gelindiğinde; kadınlar açısından eğitim olanaklarının geliştirilmesi, doğum sırasında çocuk ölümlerinin azaltılması, sağlık hizmetleri bakımından iyileştirmeler yapılması, AIDS hastalığı ile mücadele, çevreyi koruma ve küresel işbirliği geliştirilerek ülkelerarası yardım konusunda gelişmeler sağlanması da ulaşılmak istenen hedeflerdendir. Ayrıca Dünya Bankası'nın 2000/2001 yılında hazırladığı *Dünya Gelişim Raporu'nda* genel olarak gelir ve gelir dışı yoksulluğun azaltılması üç temel stratejiye bağlanmıştır. Bunlar; yoksullara fırsat sağlanması, yoksulların güçlendirilmesi ve güvenliklerinin sağlanmasıdır (World Bank, 2004: 5).

Dünya Bankası 2007 yılında da *Cinsiyet Faaliyet Planını* (Gender Action Plan) uygulamaya koymuştur. Bu plan; işgücü, tarım, finans, altyapı sektörlerinde cinsiyete odaklanmıştır. Plânın temel dayanaklarından biri kadınların güçlenmesinin ekonomik istikrar üzerinde olumlu etkilere sahip olduğudur. Plâna göre kamu hizmetlerinde, tarım, finans ve diğer sektörlerde kadınlara iş imkânları oluşturulması, kadın yoksulluğunu azaltacak ve dolayısıyla ekonomik büyümeye olumlu bir şekilde etki edecektir. Böylece 2008'de yaşanan krizin ve gelecekte yaşanabilecek krizlerin etkileri azaltılabilecektir. Cinsiyet Faaliyet Planına göre, yoksulluk sorununda kadın erkek arasındaki eşitsizliğin; kadınların eğitiminde gelişmeler sağlanması, okur-yazarlık oranının artırılması, kadınların kredilere ulaşmalarının kolaylaştırılması, sağlık programlarının geliştirilmesi ve aile destek politikalarının güçlendirilmesi yoluyla azaltılabileceği ifade edilmektedir (World Bank, 2010b:1).

Dünya Bankası yukarıda sözü edilen politikaların ülke düzeyinde hayata geçebilmesi ve sonuçta yoksulluğun azaltılması için ülkeler tarafından hazırlanan Yoksulluğu Azaltma Stratejisi Bildirilerini (PRSP) desteklemektedir. Bu bildirilerde cinsiyetler arası eşitsizliklerin giderilerek ekonomik büyümenin sağlanmasının hedeflendiği de görülmektedir. Sonuçta birçok toplumda, kadınlar erkeklere nazaran

ekonomik koşullarını iyileştirme ve iş fırsatları yaratabilmeden yoksundurlar. Özellikle az gelişmiş ülkelerde; cinsiyetler arası eğitim, sağlık, ölüm oranı, diğer sosyal ve ekonomik göstergeler arasındaki farklılıklar çok fazladır (Zuckerman, 2002: 1).

Dünya Bankası'nın yoksulluğu azaltmada bir araç olarak kullandığı mikro krediler ise 1990'lardan itibaren yaygınlaşmıştır. İlk kez 1976 yılında Muhammed Yunus tarafından tasarlanan ve Bangladeş'te uygulanan krediye Dünya Bankası'nın ilgisi 1980'lerden itibaren başlamıştır. Banka'ya göre; cinsiyet ve gelişme konusu mikro finans konusuyla birebir ilişkilidir Bu nedenle Dünya Bankası, yoksulların mikro kredilere ulaşmasını sağlamak amacıyla Yoksullara Yardım İçin Danışma Grubu oluşturmuştur. Bu grubun çalışmaları 1995'te başlamıştır. Banka, mikro kredi kavramına da ilk olarak 1997 yılındaki raporunda yer vermiştir (Dalgıç, 2005: 6-7).

4.1 Mikro Kredi Uygulaması Ve Hedefleri

Mikro kredi, yoksul kesimlere, bir iş kurarak gelir elde etmelerini sağlamaları amacıyla düşük miktarlarda verilen bir başlangıç sermayesidir. Mikro kredinin en önemli amacı; üretim sürecinde yer almayan fakir gruplara finansman olanağının sağlanarak, bireylerin ekonomik anlamda bağımlılıklarından kurtulmalarını sağlayıp, onları üretken hale getirmektir. Mikro kredi sistemi, belirli bir düzeyin altında gelire sahip kişilere yapılan bir yardım değildir. Bankalar, sivil toplum kuruluşları, kredi kooperatifleri ve diğer resmi mali sistem öğeleri aracılığıyla, bu kişilerin ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda kredi tahsis edilmesidir. (Yoksulluğun Önlenmesinde Mikro kredi Uygulamaları Ve Türkiye, 2007: 12). Mikro kredi uygulamasının diğer kredilerden en önemli farkı; piyasadaki kredilere ulaşamayan insanları hedef almasıdır. Bu kredilerin finansmanının önemli bir miktarı vakıf kuruluşları ve kamu tarafından karşılanmaktadır. (Dalgıç, 2005: 5).

Bu kredilerin amacı; yoksulların bir grup oluşturarak iş kurma amacıyla bir araya gelmesi ve kurdukları iş neticesinde gelir elde etmeleridir. Bu uygulamada yoksullar gruplaştırılarak potansiyellerinin farkına varmaları sağlanmaktadır. Bu kredilerin kişilere değil de gruplara verilmesinin sebepleri;

- Grupların kredilere ulaşmalarının daha kolay olması,
- Alınan kredilerin geri ödenmesinde grup baskısının olumlu etkisinin olması, şeklinde sayılabilir (World Bank, 1998: 2).

Ayrıca, mikro kredi sayesinde kredi alan yoksul bir kişinin tek başına olduğunda kendine duyduğu güvensizlik, grup oluşturma yöntemiyle giderilmek istenmektedir (Mikrokredi Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması, 2004: 51).

Dünya'da uygulanan en yaygın mikro kredi sistemi, Grameen Sistemi'dir. Bu sisteme göre; krediye başvuran kişi geleneksel bankacılık sisteminde olduğu gibi prosedürlerle karşılaşmamaktadır. Mikro kredi, şahsi güven esasına dayalıdır. Kredi alan kişiden teminat istenmemektedir. Müşterinin kredi alabilmesi için iki şart koşulmuştur. Bunlardan *birincisi*; müşterinin kredi sonucu gelir getirecek bir iş fikrine

sahip olmasıdır. *İkincisi*; mikro kredi kullanmak isteyen müşteri, aralarında akrabalık bağı olmamak şartıyla yaşadığı köy veya mahalleden en az beş kişilik bir gruba dâhil olarak, bu grupla birlikte kısa süreli bir eğitimden geçmelidir (Yoksulluğun Önlenmesinde Mikro kredi Uygulamaları Ve Türkiye, 2007: 16).

Mikro krediler kadınları hedef olarak oluşturulmuştur ve krediden yararlananların yaklaşık % 96'sını kadınlar oluşturmaktadır. Bununla birlikte krediden erkekler de yararlanmaktadır. Hatta kadınların sosyal ve ekonomik hayata katılımlarındaki kısıtlama ve fiziksel yetersizlikleri dolayısıyla kredilerden hedeflenenden daha az faydalandıkları da görülmektedir. (World Bank, 1998: 1-2). Kadınların aldıkları kredileri geri ödeme bakımından ve tasarruf etme konusunda oldukça başarılı oldukları görülmektedir. Ancak yapılan incelemelerde kadınların risk almayı çok istemedikleri için, kurdukları işyerlerinin belli bir yere kadar büyüyebildikleri ortaya çıkmıştır ("IDA at Work: Microfinance in Madagascar Boosts Small Clients, Women's Savings": 1).

Genel olarak yoksulluğun azaltılmasında dengeli ekonomik büyüme ve kalkınmanın rolü büyüktür. Kuşkusuz mikro krediler üretim artışına yol açarak dolaylı yoldan ekonomik büyümeye katkı sağlayabilir. Bununla birlikte mikro krediler yoksulluğu önlemede ikincil niteliktedir. Yoksulluğu asıl önleyici politikalar ülkenin kalkınma ve gelişmesini sağlayacak ve ülke çapında uygulanacak orta ve uzun vadeli stratejilerdir. Bununla birlikte mikro kredi uygulamasının yaygınlaşması yukarıda sözü edilen faydaları beraberinde getirecektir. 1997 yılında düzenlenen Mikro Kredi Zirvesi ile kadınları güçlendirme ve yoksulluklarını azaltma adına verilen kredilerin yaygınlaştırılması gereği uluslararası alanda tartışılmıştır. Mikro krediler, şehirde ya da kırsal kesimde yaşayan en yoksul kişilere verilmektedir. Daha çok kadınlara yönelik olan bu krediler, kadınların ekonomide aktif bir şekilde yer almasını sağlama ve sosyal dışlanmaya maruz kalmalarının önüne geçilmesi amaçlarını gütmektedir (Pearson and Watson, 1997: 52).

1976 yılında ilk olarak Muhammed Yunus tarafından tasarlanan mikro kredi, Grameen Bankası tarafından desteklenmektedir. 1980'lerden sonra da bazı az gelişmiş, gelişmekte ve ABD gibi gelişmiş ülkelerde mikro kredi uygulanmaya başlamıştır. Pakistan, Hindistan, Endonezya, Çin ve bir kısım Afrika ülkeleri, bu kredinin verildiği ülkelerden bazılarıdır. Türkiye'de kredinin tam anlamıyla uygulamaya geçmesi 2002 yılından sonra olmuştur (Altay, 2007: 13). Dünya Bankası Grubu, özellikle gelişmekte olan ülkelerde güçlü bir mikro finans sisteminin oluşmasını desteklemektedir. Bu grup içerisinde olan Uluslararası Finansman Birliği (IFC), mikro kredilerin finansmanını sağlayan baş kuruluştur. IFC, bu kredileri verirken savaş sonrası ekonomilerini iyileştirmeye çalışan ülkeler gibi bu kredilere en çok ihtiyacı olan ülkelere öncelik tanımaktadır. IFC yaklaşık 60 ülkede mikro kredi sağlayan 1000 kuruluşla işbirliği içerisinde. 2010 yılında sağladığı kredi miktarı yaklaşık 1.7 milyar dolardır (World Bank, 2010a). Dünya Bankası Grubun-

dan Uluslararası Kalkınma Birliği de (IDA), mikro finansmanı destekleyen bir diğer kuruluştur. Dünya Bankası ve IDA, hükümetlere mikro finansman, küçük ve orta ölçekli firmaların finansmanı için kredi sağlamaktadır. 2010 yılında sağlanan kredi miktarı 4.5 milyar dolardır. Bunun 2.05 milyar doları sadece mikro kredilere ayrılmıştır (World Bank, 2010a).

Dünya Bankasıyla birlikte Birleşmiş Milletler de mikro kredi uygulamasını desteklemektedir. Birleşmiş Milletler 2005 yılını mikro kredi yılı olarak ilan etmiştir. Mikro krediler Milenyum Gelişim Amaçlarını gerçekleştirmede de önemli bir yere sahiptir. Kadınların ekonomik, sosyal ve politik açılardan geliştirilmesinde politika aracı olarak kullanılmaktadır. Kadınların gelir elde etmeleri, aile içerisinde alınan kararlarda söz hakkı edinmelerini sağlamaktadır (Altay, 2007: 6) Mikro krediler bu anlamda kadınların sosyal haklarının da gelişmesine yardımcı olmaktadır. Türkiye de dâhil dünyada 175 ülkede uygulanan ve Muhammed Yunus tarafından bulunan Grameen Mikro Kredi Sistemi 2006 yılında Nobel Barış Ödülü almıştır (Kahramanmaraş Valiliği, 2010: 90).

5. Türkiye’de kadın yoksulluğu ve mikrokredi uygulamaları

5.1. Türkiye’de Kadın Yoksulluğu: Mevcut Durum ve Genel Stratejiler

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kadın yoksulluğu önemli ve çok eskiden beri süregelen bir sorundur. Ülkemizde kadın yoksulluğuna yol açan faktörlerin başında toplumda kadına bakış açısı gelmektedir. Örneğin eğitimden yoksun kalma özellikle kız çocukları açısından daha yaygındır. Daha önce de üzerinde durulduğu gibi; çalışmayan kadınlar, çalışan kadınlara nazaran daha yoksuldurlar. Türkiye’de, ataerkil zihniyet yapısının etkileri, kadınların, erkeklerin 6 katı kadar süreyi ev ve bakım işlerine harcaması, çocuk, hasta ve yaşlı bakımında kamusal hizmetlerin yetersiz olması gibi sebeplerle kadın iş gücü arzı oldukça düşüktür (ILO, t.y.:2).

Tablo 1 incelendiğinde; 2002 yılında toplam yoksulluk oranının erkeklerde % 26.72, kadınlarda ise, % 27.19 olarak gerçekleştiği görülmektedir 2006 yılına gelindiğinde; ise bu oran; erkeklerde % 17.32, kadınlarda ise % 18.27 olarak gerçekleşmiştir.

Genel olarak eğitim düzeyi arttıkça gerek bireysel yoksulluk oranlarının gerekse cinsiyetler arası yoksulluk oranı farklılıklarının azaldığı görülmektedir. Dolayısıyla yoksulluk açısından eğitim düzeyi önemli bir belirleyici olmaktadır.

Daha önce belirtildiği gibi kadın yoksulluğu açısından istihdamın önemi büyüktür. Türkiye’de kadın istihdamının özelliklerine bakılacak olursa; kadınların işgücüne katılımlarının oldukça düşük olduğu ve özellikle şehre göç eden kadınların istihdam dışı kaldığı söylenebilir. Bazı kadınlar da eğitim seviyelerinin düşüklüğü nedeniyle genellikle genel ücret miktarının az olduğu sektörlerde istihdam edilmektedir (TEPAV, 2009: 7).

Tablo 1. Türkiye’de Hane Halkı Fertlerinin Cinsiyet Ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranı (%)

Eğitim Geçmişi	Bireysel Yoksulluk Oranı					
	2002			2006		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Toplam	26.96	26.72	27.19	17.81	17.32	18.27
6 yaşından küçük fertler	33.17	32.92	33.44	24.78	25.12	24.43
Okur-yazar değil	41.07	46.52	39.61	33.71	36.79	32.84
Okur-yazar olup bir okul bitirmeyen	34.60	35.50	33.74	25.36	25.68	25.06
İlkokul	26.12	28.06	24.33	14.19	16.52	12.05
İlköğretim	26.47	28.40	24.10	18.06	16.47	19.66
Ortaokul ve orta dengi meslek	18.77	19.49	17.38	8.07	9.69	4.89
Lise ve lise dengi meslek	9.82	10.99	8.24	5.20	6.06	4.05
Yüksekokul, fakülte ve üstü	1.57	1.22	2.12	1.01	1.28	0.56

Kaynak: <http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/TCEUlusaleyemplani.pdf>.

Ülkemizde kadınların işgücüne katılımlarının düşük olmasının sebepleri;

- Tarım sektörünün toplam istihdamdaki payının büyüklüğü,
- İstihdamdaki kadınların daha çok ücretsiz aile işçisi olması,
- Bazı bölgelerde şehirleşmenin yeterince sağlanamamış olması,
- Medeni durumları,
- Kültürel alışkanlıklar ve gelenekler,

Şeklinde sayılabilir (<http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1842>).

Tablo 2. 2007 Yılı Kadın-Erkek İstihdam Oranları %

Göstergeler	KADIN	ERKEK
Dünya	49.1	74.3
AB-25	58.6	73
Türkiye	22.2	64.3

Kaynak: ILO (2009), “Türkiye’de Kadın İstihdamının Durumu”

Türkiye’deki istihdam oranları, hem dünyanın hem de Avrupa Birliği ülkelerinin istihdam oranlarının gerisinde kalmaktadır. Türkiye genelinde sadece 4 kadından biri çalışmaktadır. Türkiye’de 1988 yılında kadın istihdam oranı % 34.3 iken, bu oran 2008 yılında % 24.4, 2009 yılında da % 23.5 olarak gerçekleşmiştir. Kadınların

istihdam oranının gün geçtikçe azalıyor olması dikkat çekicidir. 2008 yılı verilerine göre; kadınların % 49'u tarımda, % 13'ü sanayide, % 35'i hizmetlerde istihdam edilmektedir. Kentlerde, kanun yapımcılar, üst düzey yöneticiler ve müdürler gibi üst düzey yönetim kademelerinde kadınların istihdam oranı sadece % 5.4'tür (ILO,t.y.:1, DPT; 2009: 9).

Gün geçtikçe tarımda istihdamın azalması özellikle kadınların işgücü dışında kalmasına neden olmaktadır. Günümüzdeki durum incelendiğinde; küresel ekonomik krizin de etkisiyle işsizlik oranlarının arttığı görülmektedir. (ILO,t.y.: 1). Nitekim kriz sonucu genel işsizlik oranı % 15.5'e çıkmıştır. Bununla birlikte; kadınların ve erkeklerin işgücüne katılımında az da olsa bir artış olduğu görülmektedir. Bunun sebebi de ek işçi etkisidir. Yani kriz döneminde oluşan gelir kaybını telafi edebilmek için aile fertlerinin tümünün iş gücüne katılması sonucu böyle bir etki oluşmuştur (DPT, 2009: 10).

2008 yılı işsizlik oranları incelendiğinde; kadınların tarım dışı işsizlik oranı % 20.5, erkeklerin tarım dışı işsizlik oranı % 14.1 olarak gerçekleşmiştir. Genç kadınlarda bu oran daha yüksek olup % 31.9'dur. Ayrıca yoksullaşmaya neden olan, kayıt dışı işlerde çalışma oranı kadınlarda daha yüksektir. 2008 yılında sosyal güvenlik kapsamı dışında çalışan kadınların oranı % 60'tır. Erkeklerin ise % 39'u bu şekilde çalışmaktadır (ILO,t.y.:2).

Genel olarak yukarıda tasvir edilen olumsuzluklara karşı 2007-2013 yıllarını kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı, kadın istihdam oranının artırılmasına yönelik bazı hedefler belirlemiştir. Buna göre Kalkınma Planında yer alan; kadınların % 24'lük istihdam oranı % 29'a çıktığında (işgücü piyasasına girenlerin tam zamanlı çalışması durumunda), yoksulluğun % 15 oranında azalacağı tahmin edilmektedir (DPT, 2009: ix). Kadınlarda istihdam oranının artmasına bağlı olarak eğitim yatırımlarının da daha etkili sonuçlar vereceği düşünülmektedir. Çünkü kadın istihdam oranının düşük olduğu ülkelerde, kız çocuklarının eğitimden yoksun kaldıkları görülmektedir. Çalışan kadınlar, çocuklarının eğitim ve sağlık konularına daha fazla önem vermektelerdir. Dünya Bankası ve DPT ile ortaklaşa hazırlanan "Türkiye'de Gelecek Nesiller İçin Fırsat Eşitliği Yaratılması Yaşam Fırsatları" başlıklı rapor; nesilden nesile geçen yoksulluğun önlenmesini hedeflemektedir (DPT;2009: xii).

Son yıllarda kadın yoksulluğunu ilgilendiren bir diğer çalışma ise cinsiyet eşitsizliklerini azaltmak üzere hazırlanan "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planı (2008-2013)"'dir. Plana göre Türkiye'de kadınların işgücüne katılmaları sadece ekonomik bağımsızlıklarını elde etmelerini sağlamakla kalmayıp, özgüvenlerini arttırarak kadınlara saygınlık da kazandıracaktır.

5.2. Türkiye'de Mikro Kredi Uygulamaları ve Değerlendirilmesi

Tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de kadınların çalışma hayatına katılmalarında ve düzenli gelir elde etmeye başlamalarında mikro kredinin önemi büyük-

tür. Türkiye’de, dünyada uygulanan mikro kredi programına benzer bir uygulamaya biraz gecikmeli olarak başlamıştır. İlk adım, Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı bünyesinde kurulan ve bir mikro ekonomik destek işletmesi olan MAYA tarafından 2002 yılında atılmıştır. MAYA faaliyetlerine 1999 Marmara depreminden sonra Ko-caeli’nde başlamış olup, 2003 yılında da İstanbul’da mikro kredi uygulamasına geçmiştir (İstanbul Ticaret Odası, 2004: 90). MAYA tarafından verilen ilk kredi tutarı 30\$ ile 300\$ arasında olmuştur ve kredilerin geri dönüş oranında da % 100’lük bir başarı oranı sağlanmıştır (Yoksulluğun Önlenmesinde Mikro kredi Uygulamaları Ve Türkiye, 2007: 25).

Türkiye’deki mikro kredi program uygulamalarından bir diğeri ise 2003 yılında Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, Diyarbakır Valiliği ve Grameen Trust’ın işbirliği ile Diyarbakır’da başlatılan “Türkiye Grameen Mikro Kredi Projesi (TGMP)”dir. Bu proje; Dünya Bankası’nın 500 milyon dolar kredi vermesi ve Başbakanlığın da 130 milyon dolar bütçe ayırmasıyla başlamıştır (Yoksulluğun Önlenmesinde Mikro kredi Uygulamaları Ve Türkiye, 2007: 26).

TGMP kar amacı gütmemektedir. Programın amacı; yoksul ve özellikle kadınlar olmak üzere girişimci bireylere kredi sağlayarak yoksulluklarını azaltmaktadır. Bu kapsamda Türkiye’nin kentlerinde ve kırsal kesimlerinde yaşayan kadınların gelir getirici faaliyetlerini desteklemek amacıyla düşük miktarlı krediler verilmektedir (TGMP, 2009: 7). Program doğrultusunda sağlanacak krediler en az 500 TL en çok da 2000 TL tutarında olmuştur. Vadeleri 1 yıldır ve haftalık geri ödeme esasına dayalıdır. Bu kredilerin de geri dönüşünde sorun yaşanmamıştır (Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., 2007, 25). TGMP, 2003-2007 döneminde 9.580.336 TL krediyi 7.397 yoksul kadına dağıtmıştır. TGMP ilk olarak, 1 şube, 2 grup ve 10 üyeye faaliyete başlamıştır (Lofça v.d., 2010: 198). 2009’un sonuna gelindiğinde, TGMP Türkiye genelinde faaliyet gösteren 55 şubeye sahip olmuştur. Bu şubeler Adıyaman, Afyon, Amasya, Ankara, Aydın, Balıkesir, Batman, Bilecik, Bingöl, Burdur, Bursa, Çankırı, Çorum, Diyarbakır, Denizli, Elazığ, Erzincan, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, Isparta, Kayseri, Kahramanmaraş, Kırşehir, Malatya, Manisa, Mardin, Muğla, Niğde, Rize, Samsun, Siirt, Sivas, Şanlıurfa, Tokat, Yozgat ve Zonguldak’ta faaliyet göstermektedirler. Yakın bir zamanda, TGMP faaliyetlerini Artvin, Hakkari, Muş, Trabzon, Konya, Kırıkkale, İzmir, Uşak, Şırnak, Mersin, Aksaray, Iğdır, Antalya, Kütahya, Bolu ve Giresun’da da başlatmayı planlamaktadır (TGMP Faaliyet Raporu 2009:7). Verilen krediler genellikle; çamaşır, giysi, kozmetik, mefruşat çeyizlik eşya satışları, ithal ürün pazarlama, terzilik, takı üretimi, satışı ve elişi yapımı alanlarında kullanılmaktadır (Gökyay, 2008: 89).

TGMP’nin Türkiye’de uyguladığı krediler dört çeşittir. Bunlar; temel kredi, sözleşmeli kredi, girişimci kredisi ve mücadelecı vatandaş kredisi olarak sayılabilir. Temel kredi; TGMP’nin ana kredisidir. Bu krediden tüm üyeler faydalanabilirler. Genellikle bir yıllık verilir. Ayrıca üyeler bu krediyi aldıktan altı ay sonra yeni bir

kredi de çəkəbilirler. Sözleşmeli kredi ise; kredi geri ödemelerinde karşılaşılan sorunlar için oluşturulan bir çözüm yoludur. Kredi ödenemezse; sistem kredi geri ödeme süresini uzatarak, üyeye kolaylık sağlamaktadır. Girişimci kredisi; TGMP'nin yetenekli, başarılı ve çalışkan üyelerine sunduğu kredi türüdür. Özellikle işini büyütmek isteyen üyeler bu krediyi kullanmaktadır. Mücadeleci vatandaş kredisi; dilenciler ve hiçbir geliri olmadığı için sokakta yaşayan insanlar için oluşturulmuş bir kredi türüdür. Amaç; bu üyelerin iş kurarak düzenli gelir elde etmelerini ve daha iyi bir yaşama kavuşmalarını sağlamaktır (TGMP: 2009: 14-15).

Tablo 3. MAYA ve TGMP'nin Yıllara Göre Verdiği Kredi Miktarı (\$ ve Aktif Üye Sayısı

YILLAR	MİKRO KREDİ KURULUŞU	KREDİ MİKTARI	AKTİF ÜYE SAYISI
2002	MAYA	7.895	37
	TGMP	....	....
2003	MAYA	135.668	364
	TGMP	....	....
2004	MAYA	420.911	1.058
	TGMP	....	....
2005	MAYA	437.052	1.301
	TGMP	....	....
2006	MAYA	539.690	1.689
	TGMP	....	....
2007	MAYA	734.650	1.905
	TGMP	4.028.313	4.302
2008	MAYA	687.623	1.045
	TGMP	4.141.718	15.369
2009	MAYA	849.995	1.854
	TGMP	7.975.781	28.314

Kaynak: "Microfinance in Turkey: Country Profile" <http://www.mixmarket.org/mfi/country/Turkey>
<http://www.mixmarket.org>

Tablo 3'den görüldüğü gibi, 2002 yılından 2009 yılına kadar geçen süre içerisinde, hem verilen kredi miktarında hem de üye sayısında önemli miktarlarda artış yaşanmıştır. Özellikle son yıllarda mikro krediye verilen önem gün geçtikçe daha fazla artmaktadır. Nitekim yasal düzenlemelerden 2005 yılında çıkarılan 5302

sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6. maddesine göre; il özel idaresi yoksullara kredi vermekle sorumludur (04.03.2005 tarihli Resmi Gazete). Ayrıca mikro kredilerle ilgili yeni bir kanun taslağı da oluşturulmuştur. Kanuni alt yapı oluştuğunda mikro kredilerin başarısının artması beklenmektedir. Ülkemizde henüz tamamen gelişmiş bir mikro finans sistemi olmamasına rağmen bugüne kadar 40 ilde ve 57 şubede, hiçbir kefalet istemeden yaklaşık 33.000 kadına 36 milyon liradan fazla tutarda kredi verilmiştir ve % 100'ünde de geri dönüş sağlanmıştır. Ancak hala bu sisteme yeterince katılımın olduğu söylenemez. Mikro kredi piyasası geliştiğinde kayıt dışı iş gücünün de azalması beklenmektedir (Kahramanmaraş Valiliği, 2010: 90-175). Ancak mikrokredilerin kullanım alanları daha çok el emeğine dayandığından bunların sonucunda yapılan üretim kayıt dışı kalabilmektedir (Gökyay, 2008: 108).

Mikrokrediye başvuran bir kişi, herhangi bir banka kredisine başvurduğunda karşılaştığı prosedürlerle karşılaşmamaktadır. Örneğin kredi talebinde bulunan kişiden teminat istenmemektedir. Bu durum kredi talep etmeyi kolaylaştırmaktadır. Yoksul insanların kendilerine olan özgüvenleri oldukça düşüktür. Kişiler bir grup kurarak krediye başvurduklarında kendilerini daha güvende hissedeceklerdir. Mikrokredilerin tüm bu olumlu özelliklerinin yanında eleştirildiği noktalar da vardır. Kredilerden yararlananların temel özelliklerinden biri düzenli bir gelire sahip olmamalarıdır. Bu sebeple aldıkları kredileri geri ödeyememe riskleri her zaman için mevcuttur. Alınan kredilerin kendilerine kar sağlayacak faaliyetlere kanalize edilmesi oldukça önemlidir. Ancak kredi veren kuruluşların kredilerin nerelerde kullanacağı konusunda yaptırımları yoktur. Kredilerin geri ödemeleri çok kısa süre içinde başladığından borçlarını ödeyemeyen kişiler yeniden bir borç sarmalı içine girebilir. Ayrıca borcunu ödeyemeyen kişi yeniden mikrokrediye başvuramamaktadır. Bu yüzden yüksek faizli farklı borçlanma araçlarını kullanabilecektir (Gökyay, 2008: 53). Bunlar da mikrofinans sisteminin zayıf yanlarını oluşturmaktadır.

6. Sonuç

Yoksulluk tüm insanları ilgilendiren bir sorundur, ancak kadınlar bu sorunu daha derin bir şekilde yaşamaktadırlar. Kadınların yoksullaşmasının altındaki en önemli sebepler; eğitimsizlik, iş gücüne katılım oranının düşüklüğü ve toplumda kadına olan bakış açısıdır. Bu sorunların kısa vadede giderilmesi zordur. Ancak sorunların giderilmesinde çaba sarf etmek gerekmektedir.

Yoksulluk konusuna özellikle 1980'li yıllardan sonra önem vermeye başlayan Dünya Bankası, kadın yoksulluğunun dünya ekonomisine olan olumsuz etkisini her fırsatta dile getirmektedir. Banka tarafından hazırlanan Dünya Gelişim Raporları'nda cinsiyetler arası eşitsizliklerin giderilmesi için gerekli çabalara yer verilmektedir. Banka'nın desteklediği Yoksulluğu Azaltma Stratejisi Bildirileri'nin de temel amacı; cinsiyetlerarası eşitsizliklerin giderilerek yoksulluğun azaltılmasıdır. Yine 2007

yılında oluşturulan Cinsiyet Faaliyet Planı'nda kadınlara yönelik eğitim, sağlık gibi konularda yapılacak iyileştirmelerin ekonomik istikrara olumlu etkisi olacağı belirtilmiştir.

Dünya için önemli bir sorun olan ve yaşanan ekonomik krizlerle tetiklenen yoksulluğun azaltılması için birçok araç vardır. Bunlardan bir tanesi de özellikle kadınların yoksulluğunu azaltmayı amaçlayan mikro kredilerdir. Mikro krediler yoksul insanların ekonomik sürece dâhil edilmesinde önemli bir yere sahiptir. İlk uygulaması 1976'da Bangladeş'te gerçekleştirilen, daha sonra Dünya Bankası'nın da desteğiyle dünyanın hemen hemen tüm ülkelerinde uygulama alanı bulan mikro kredi uygulaması ülkemizde 2002 yılında başlamıştır. 2002 yılından bu yana verilen kredi miktarı ve ulaşılan yoksul sayısı ciddi bir şekilde artış göstermiştir.

Ülkemiz açısından değerlendirildiğinde, henüz tam anlamıyla gelişmiş bir mikro kredi piyasası oluşmamıştır. Türkiye'de yaşayan yoksul insanların bu sisteme hala yeterince katılımı olduğu da söylenemez. Kadınların risk almak istememesi, toplumun bakış açısı gibi sebepler, krediye başvurma konusunda çekingen davranmalarına yol açmaktadır. Bu sistemin başarılı olması ancak daha geniş kesimlere ulaşmayla sağlanabilir. Ayrıca mikro kredilerle ilgili beklenen kanuni altyapının oluşması da mikro kredi piyasasını olumlu bir şekilde etkileyecektir.

Yoksulluğun azaltılmasında mikrokrediler tek araç olarak görülmemelidir. Ekonomik büyümeyi ve kalkınma olmadan yoksulluğun azaltılması mümkün değildir. Mikrokrediler destekleyici bir politika olarak kullanılabilir. Mikrokredilerin kimlere verileceği konusu tartışmaya açıktır. Çok yoksul insanlar aldıkları kredileri öncelikli ihtiyaçları doğrultusunda kullanabileceklerinden düzenli bir gelir elde edemeyebilirler. Aldıkları kredileri ödeyemediklerinde düşük de olsa faiz oranlarıyla karşılaşacaklar ve ödeyemedikleri borçlar onları öncesinden çok daha zor durumda bırakacaktır. Bunun için çok yoksul insanların öncelikli olarak devlet yardımlarıyla desteklenmesi daha yerinde olacaktır.

Kaynakça

1. Aktan, Coşkun Can, İstiklal Yaşar Vural (2002), "Yoksullukla mücadeleyle yönelik öneriler", Yoksullukla mücadele stratejileri, Hak-İş konfederasyonu yayınları, Ankara.
2. Altay, Asuman (2007), "The challenge for global women poverty: Microfinance (or microcredit) as a solution for women poverty in Turkey", International conference on globalization and discontents, Cortland.
3. Buvinic, Marya (July 1998), "Women in poverty: A new global underclass". <http://www.onlinewomeninpolitics.org/beijing12/womeninpoverty.pdf>, erişim tar. 12.12.2010.
4. Dalgıç, Umut (2005), "Social capital gender and micro finance: The World Bank in the 1990s", RC19, Annual conference, Evanston, <http://www.northwestern.edu/rc19/Dalgic.pdf>.
5. DPT (2006), 2006 Yılı programı, <http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2006.pdf>, erişim tar: 27.10.2010.
6. DPT (2009), "Türkiye'de kadınların işgücüne katılımı: Eğilimler, belirleyici faktörler ve politika çerçevesi" Rapor No.48505-TR, http://siteresources.worldbank.org/TURKEYEXTN/Resources/361711-1268839345767/Female_LFP-tr.pdf, erişim tar: 09.11.2010.

7. Gökyay, Çağatay, “Türkiye’de mikrokredi uygulamaları ve istihdama yansımaları” Uzamanlık tezi, çalışma ve sosyal güvenlik bakanlığı, Ankara, 2008.
8. “IDA at work: Microfinance in Madagascar boosts small clients, Women’s savings”, <http://web.worldbank.org>., erişim tar: 27.10.2010.
9. İstanbul ticaret odası (2004), Mikrokredi yoluyla yoksulluğun azaltılması, Yayın No:2004-32,Acar matbaacılık, İstanbul.
10. ILO, “Türkiye’de kadın istihdamının durumu” <http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/areas/wstat2009.pdf>., erişim tar: 02.11.2010.
11. Kahramanmaraş Valiliği (2010), Mikro kredi ve yoksulluk, ed: İzzet Lofça, Ahmet Hamdi Aydın, Servet Güngör, Ömer Büyükyenigün, 1. Baskı, Kahramanmaraş
12. “Microfinance in Turkey: Country profile” <http://www.mixmarket.org/mfi/country/Turkey>., erişim tar: 10.11.2010.
13. Olufemi, Olusola (2000), “Feminisation of poverty among the street homeless women in South Africa”, *Development Southern Africa*, Vol. 17, No. 2, 223-234.
14. Pearson, Ruth, Erika Watson (November 1997) “Giving women the credit: The Norwich full circle project”, *Gender and development*, Vol. 15, No. 3., 52-57.
15. T. C. Başbakanlık kadının statüsü genel müdürlüğü, Politika dökümanı (2008) “Kadın ve yoksulluk”, <http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/yoksulluk.pdf>., erişim tar: 25.10.2010.
16. TGMP, Türkiye grameen mikro kredi programı (2009), [http://www.tgmp.net/dowland/Yillik/yillik_faaliyet/Faaliyet%20Raporu%202009%20\(TURKCE\).pdf](http://www.tgmp.net/dowland/Yillik/yillik_faaliyet/Faaliyet%20Raporu%202009%20(TURKCE).pdf). erişim tar: 21.11.2010.
17. World Bank (1998), “Using microcredit to advance women, The World Bank prem notes, number 8.
18. World Bank (2004), “Partnerships in development progress in the fight against poverty” <http://www.worldbank.org/progress/>, erişim tar:24.10.2010.
19. World Bank (2005), “Women and poverty” Summary of a women watch online discussion.
20. World Bank (2010a), “Microfinance”, <http://worldbank.org>., erişim tar: 07.12.2010.
21. World Bank (2010b), “Promote gender equality and empower women by 2015”, <http://worldbank.org/mdgs/gender.html>., 29.09.2010.
22. Sapancalı, Faruk (2005) “Avrupa Birliği’nde sosyal dışlanma sorunu ve mücadele yöntemleri”, *Çalışma ve toplum*,No.3, 51-70.
23. Sen, Amartya (2007), “Poverty, evil and crime”<http://content.undp.org/go/newsroom/2007/october/amartya-sen-poverty-evil-and-crime.es?src=print&lang=es>, erişim tar: 28.10.2007.
24. Şenses, Fikret (2006), *Küreselleşmenin öteki yüzü yoksulluk*, İletişim yayınları, 4.Baskı, İstanbul.
25. Şenesen, Gülay (8-9 Ekim 2008), “Toplumsal cinsiyete dayalı bütçeleme: Türkiye için bir değerlendirme”, *Bütçe sürecinde parlamentonun değişen polü sempozyumu*.
26. TEPAV (Eylül 2009), “Kadın yoksulluğu, tepav değerlendirme notu. http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271312994r5658.Kadin_Yoksullugu.pdf, erişim tar: 05.12.2010.
27. Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. (2007), Mikro finansman, http://www.kalkinma.com.tr/data/file/raporlar/ESA/ga/2007-GA/GA-07-05-28_Mikro_Finansman.pdf., erişim tar: 21.11.2010.
28. Trahan Dana Lynn (2009), “Women in poverty”, *Master of social work*, California state university.
29. *Yoksulluğun önlenmesinde mikrokredi uygulamaları ve Türkiye (2007)*, [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.pdf](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.pdf)
30. Zuckerman, Elaine (2002), “Poverty reduction strategy papers”, <http://www.iiav.nl/publications/2002/povertyreductionstrategy.pdf>., erişim tar: 04.11.2010.
31. <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1842>, erişim tar: 07.11.2010.

Doktorant Simla Güzel

Türkiyə Respublikası Uludağ Universiteti,
İqtisadiyyat və idarəetmə fakültəsi maliyyə bölməsinin tədqiqatçısı

Xülasə

**Qadın yoxsulluğu ilə mübarizədə Dünya Bankı və mikro kreditləşdirmə mexanizmi:
Türkiyə baxımından qiymətləndirmə**

Tədqiqatın məqsədi. Tədqiqatın məqsədi qadın yoxsulluğu ilə mübarizədə mikro kreditləşdirmə mexanizminin rolu və əhəmiyyətini öyrənmək və Türkiyədə bu mexanizmdən istifadə vəziyyətini qiymətləndirməkdir.

Tədqiqatın metodologiyası. Ümumənəzəri elmi metodlarla yanaşı, müşahidə, sistemli yanaşma və statistik təhlil metodlarından da istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın nəticələri. Tədqiqat nəticəsində məlum olmuşdur ki, yoxsulluq bütün dünya üçün ciddi bir problem olmaqla yanaşı, qadınlar bu problemi daha dərinlən yaşamaqdadırlar. Bunda cəmiyyətin qadına olan yanaşması, qadınların aşağı əməkhaqqı ilə işləməyə razı olmaları kimi faktorların ciddi rolu olduğunu qeyd etmək mümkündür. Xüsusilə zəif inkişaf etmiş ölkələrdə milli gəlir səviyyəsinin aşağı olması və qadınların təhsil və məşğulluq imkanlarından məhdud səviyyədə faydalana bilməsi bu ölkələrdə qadın yoxsulluğu probleminin daha ciddi miqyaslara yüksəlməsinə şərait yaradır. Şübhəsiz, bu problemlərlə mübarizədə alınacaq tədbirlərin səmərəliliyi olduqca əhəmiyyətlidir. Bu baxımdan, qadın yoxsulluğunun azaldılmasında beynəlxalq maliyyə qurumlarından Dünya Bankı və onun həyata keçirdiyi tədbirlərin əhəmiyyəti daha da əhəmiyyət qazanmışdır. Xüsusilə Dünya Bankı rəhbərliyində 1990-cı illərdən etibarən geniş yayılmağa başlamış mikro kreditləşdirmə mexanizmləri yoxsulluğun azaldılmasında önəmli vasitələrdən biri kimi istifadə edilir.

Tədqiqatın məhdudiyyətləri. Türkiyədə hələ də tam mənada mikro kredit bazarının formalaşmasından irəli gələrək bəzi məqamlarda informasiya çatışmazlığı mövcuddur.

Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti. Türkiyədə qadın yoxsulluğu ilə mübarizədə mikro kreditləşdirmə mexanizmindən istifadə vəziyyətini qiymətləndirməyə imkan verir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi. Türkiyədə mikro kredit mexanizminin qadın yoxsulluğu baxımından kompleks təhlili aparılmışdır.

Açar sözlər: qadın yoxsulluğu, Dünya Bankı, mikro kreditlər

Phd-student Simla GUZEL

Uludag University of Republic of Turkey
Researcher in Department of Public Finance of Faculty of Economics and Administrative Sciences

Abstract

**The World bank and micro credit implementation in fight against woman poverty:
an assessment from Turkey perspective**

Purpose. The main aim of this study is the analysis of the importance of the micro credits in the combat with the women poverty and this application's position in Turkey.

Methodology. It is used methods of observation, systematic approach and statistical analysis together with basic theoretical methods.

Findings. The poverty is crucial problem for the World, but the women feel this issue intensely. It can be said that some factors such as the point of view of society's towards woman, the fact that women accept to work at low wage level have played important role in this case. Especially, low national income and the limited education and employment opportunities in the less developed countries have led to reach a serious extent this problem. Doubtless the affectability of the measurements which

are taken to combat this issue is very important. It is seen that The World Bank and its followed policies come to the fore in the decrease of the poverty. Especially, the implications of micro credit which has been become widespread by the leader of the World Bank as from 1990s is started to be used as a mean to diminish the poverty.

Limitations. There is insufficiency of information in some areas. Because, Turkey has uncompleted micro credit market.

Originality. A complex analysis of mechanism of micro credit related to struggle in women poverty in Turkey.

Practical implications. To enable to assess to micro credits in struggle to woman poverty in Turkey.

Key Words: *Women Poverty, World Bank, Micro credits*

Симла GUZEL

Университет Uludag Республики Турции
исследователь отдела финансов факультета Экономики и управления

Аннотация

Механизмы Всемирного банка и микрокредита в борьбе против бедности женщины: оценка с точки зрения Турции

Цель исследования - анализ значения роли механизма микрокредитования в борьбе с бедностью среди женщин и оценка использования указанного механизма в Турции.

Методология исследования - совместное использование методов наблюдения, системного подхода, статистического анализа совместно с общими теоретическими научными методами.

Результаты исследования - бедность является одной из важнейших общемировых проблем, особенно остро стоящей перед женщинами. Важную роль играют такие факторы как отношение общества к женщине, их согласие выполнять одинаковую с мужчинами работу за более низкую заработную плату. Особенно для стран с невысоким уровнем развития и низким национальным доходом, в которых уровень образования среди женщин и ограничение их возможностей в области трудовой занятости, проблема женской бедности создает еще более серьезные проблемы. Несомненно, эффективная борьба с этой проблемой является очень важной. С точки зрения снижения уровня бедности среди женщин большое значение имеют мероприятия, проводимые со стороны международной финансовой структуры Всемирный банк. Начиная с 1990-х годов руководство Всемирного банка начало обширную программу по внедрению механизма микрокредитования как одного из способов снижения уровня бедности

Ограничения исследования - определенный недостаток информации в некоторых областях в связи с незавершенностью формирования рынка микрокредитования в Турции.

Практическая значимость исследования - возможность оценки использования механизма микрокредитования для борьбы с женской бедностью в Турции.

Оригинальность и научная новизна исследования – комплексный анализ механизма микрокредитования, направленного на борьбу с бедностью среди женщин в Турции.

Ключевые слова: *бедность женщин, Всемирный банк, микрокредиты*

JEL Classification Codes: I39

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 24.06.11.

Təkrar işləməyə göndərilmişdir: 30.06.11.

Çapa qəbul olunmuşdur: 04.08.11.